

DOI <https://doi.org/10.32405/2308-3778-2021-25-2-15-29>

УДК 373.5.015.31:316.477

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0003-2571-5785>**Валерія Нечерда,**

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник

Інститут проблем виховання НАПН України,

м. Київ

РОЛЬ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ХОРТИНГУ У ФОРМУВАННІ СОЦІАЛЬНО УСПІШНОЇ ОСОБИСТОСТІ СТАРШОКЛАСНИКА

Анотація. Стаття присвячена проблемі формування соціально успішної особистості старшокласника закладу загальної середньої освіти. Завданнями зазначеної роботи є узагальнення даних щодо феномену соціальної успішності та діяльності сучасних громадських організацій у справі виховання підростаючого покоління, а також аналіз результатів застосування відповідних методів, спрямованих на з'ясування ролі громадських організацій хортингу у формуванні соціально успішної особистості старшокласника. У процесі дослідження застосовано теоретичні методи (аналіз, порівняння й узагальнення) та емпіричні методи (інтерв'ювання, блиц-опитування, метод незакінчених речень).

Розглянуто феномен соціальної успішності і соціально-психологічні особливості учнів старшого шкільного віку та уточнено сутність понять «соціальна успішність» і «соціально успішна особистість старшокласника». У роботі акцентовано увагу на необхідності партнерських стосунків закладів загальної середньої освіти із громадськими організаціями, визначено роль громадських організацій у вихованні підростаючого покоління, встановлено, що більше половини старшокласників експериментальних закладів періодично беруть участь у діяльності певної громадської організації, а також окреслено визначальні характеристики хортингу як загальної системи самовдосконалення особистості та з'ясовано, що участь школярів у громадських організаціях хортингу більша порівняно з іншими громадськими організаціями військово-патріотичного і фізкультурно-спортивного спрямування.

У запропонованому дослідженні виокремлено необхідні для соціальної успішності якості особистості учня, розвиток яких передбачає виховання засобами хортингу, та висвітлено особливості використання «ситуацій успіху» в хортингу. Виходячи з отриманих результатів, доведено важливу роль громадських організацій хортингу у формуванні соціально успішної особистості старшокласника.

Ключові слова: громадська організація, ситуація успіху, соціальна успішність, соціально успішна особистість, старшокласник, хортинг.

© Валерія Нечерда, 2021

Вступ. Питання успішної самореалізації особистості набувають у сучасному суспільстві надзвичайної актуальності. Соціальна успішність є однією із найбільш бажаних і проголошуваних цінностей сьогодення. Тому термін «успішність» для позначення характеристики діяльності людини активно використовується у мовленнєвій культурі як дорослих, так і молоді. Проте, розуміння суті цього терміну свідчить про його певну суперечливість, оскільки уявлення про успішну особистість у контексті західної культури, на яку здебільшого орієнтується молодь, переважно пов'язане з матеріальним благополуччям, прагматизмом та індивідуалізмом, що зумовлює неготовність деяких представників

молодого покоління досягати успіху соціально прийнятними засобами, а іноді й призводить їх до асоціальних вчинків. Саме на неприпустимості такого прагнення до задоволення лише власних індивідуалістичних потреб акцентує увагу академік І. Бех: «Одна з причин духовно-моральної убогості частини сучасної молоді полягає у глибокій захопленості нею матеріальними цінностями, способами діяльності, що ґрунтуються на суспільно незначущих прагненнях, малоцінному спілкуванні та розвагах. У результаті цього дійсні духовні проблеми й спрямування зникають з її свідомості» [2, с. 13].

Молодь старшого шкільного віку є важливою цільовою групою для формування якостей соціально успішної особистості, оскільки саме в цьому віці у школярів виникає потреба зрозуміти себе, сенс життя, постає проблема вибору професії, виникає бажання бути поміченим, прагнення самоствердитись, з'являються переконання і впевненість у власних силах. Знаходячись у процесі особистісного і професійного самовизначення, сучасний старшокласник намагається виокремити й засвоїти норми дорослого життя. Саме тому питання соціальної успішності є одним із ключових аспектів особистісного розвитку учнів старшого шкільного віку, а дослідження його необхідне для пошуку шляхів і способів реалізації особистості, розкриття її потенціалу, формування позитивних підходів молоді до вирішення поставлених перед нею завдань та конструктивного ставлення до дійсності.

Рефлексія психолого-педагогічних вітчизняних джерел [1; 10; 11; 16; 17] та зарубіжних праць з проблеми соціальної успішності [20; 21; 22; 25] дозволяє стверджувати, що наразі завдання формування соціально успішної особистості молоді людини покладаються не лише на систему освіти, але й на громадські організації, які мають ефективно взаємодіяти на засадах партнерства та спільно сприяти фізичному, інтелектуальному й духовному розвитку підростаючого покоління.

Мета та завдання. Виходячи із зазначеного вище, основна мета нашого дослідження полягає у визначенні сучасної ролі громадських організацій хортингу у формуванні соціально успішної особистості старшокласника. Відповідно нашими завданнями є узагальнення даних щодо феномену соціальної успішності та виховної діяльності громадських організацій, задіяних у формуванні соціально успішної особистості молоді людини, а також аналіз результатів застосування відповідних методів, спрямованих на з'ясування впливу хортингу на формування соціально успішної особистості учня старшого шкільного віку.

Методи дослідження. Для досягнення мети та реалізації завдань дослідження нами було використано комплекс різних психолого-педагогічних методів. Згідно з науковими висновками академіка С. Гончаренка, якими ми керувалися у процесі дослідження, методом є «спосіб пізнання реальності, що вивчається, який дає можливість розв'язати завдання і досягти мети пошукової діяльності» [5, с. 123].

У процесі дослідження нами застосовано теоретичні й емпіричні методи. В якості теоретичних методів було обрано аналіз психолого-педагогічної літератури для уточнення сутності базових понять дослідження «соціальна успішність», «соціально успішна особистість старшокласника», а також порівняння й узагальнення даних, отриманих під час роботи із педагогічними колективами та старшокласниками закладів загальної середньої освіти.

Дослідженням було охоплено 56 педагогів і 325 старшокласників із м. Києва, Київської, Житомирської, Миколаївської, Тернопільської і Вінницької областей. Емпіричними методами стали інтерв'ювання, бліц-опитування, метод незакінчених речень. За допомогою усіх зазначених методів було з'ясовано роль громадських організацій хортингу у формуванні соціально успішної особистості старшокласника.

Результати дослідження. Дослідження сучасних вітчизняних і зарубіжних наукових джерел, присвячених феномену соціальної успішності, дозволило отримати наступні результати. Поняття «соціальна успішність» складає предмет вивчення як філософської і соціологічної, так і психолого-педагогічної науки, однак на сьогодні особливості теоретичних концепцій зумовили різнобічні тлумачення цього терміну: соціальна успішність розглядається як внутрішній стан особистості, що досягається за допомогою регулярної концентрації на своїх ключових бажаннях і активних діях щодо їх втілення [14]; деякі вчені вважають її неодноразово верифікованим досвідом [11]; в інших науковців вона подається динамічною соціально-психологічною характеристикою особистості, яка передбачає соціально визнані досягнення, спрямованість на успіх, власне задоволення процесом і результатами власного життя [10].

Оскільки, як було зазначено вище, нашою цільовою групою у формуванні соціально успішної особистості є старшокласники закладів загальної середньої освіти, ми вважали за необхідне отримати від учнів і їхніх педагогів визначення соціальної успішності за методом незакінчених речень. Результати засвідчили, що для старшокласників соціальна успішність є:

задоволенням собою; підтримкою родини і друзів; гарною кар'єрою, улюбленою роботою. Отже, на думку учнів старшого шкільного віку, соціальна успішність особистості більшою мірою залежить від неї самої, від її власних ідеалів, мотивів і дій і меншою мірою – від її оточення.

Отримані дані опитування педагогів старших класів закладів загальної середньої освіти продемонстрували, що соціальна успішність розуміється ними як визнання людини іншими; самореалізація; матеріальна незалежність; здатність впливати на інших; високий статус у суспільстві. Зазначимо, що метод незакінчених речень дозволив отримати відповіді, які свідчили про зв'язок соціальної успішності з особистісним щастям, професійними категоріями, соціальними стосунками.

З огляду на розмаїття теоретичних підходів до визначення соціальної успішності та тлумачень цього терміну старшокласниками і педагогами закладів загальної середньої освіти, вважаємо за необхідне уточнити поняття «соціальна успішність». У контексті нашого дослідження ми розглядаємо *соціальну успішність* як один із соціальних параметрів людини, що являє собою стійкий, заснований на позитивному мисленні і способі життя стан особистості, який відображає її включеність у систему соціальних зв'язків і взаємин та сприяє її ефективній соціалізації і досягненню нею соціально значущих статусів.

За результатами теоретичного аналізу зазначеного феномену й отриманих емпіричних даних, соціальна успішність особистості передбачає наявність в неї певних функціональних якостей, знань, досвіду й дій та є доцільною для формування у школярів: «стан соціальної успішності є важливим на усіх етапах життя людини, однак особливого значення він набуває у шкільному віці, позаяк насиченість шкільного життя оцінними атрибутами справляє істотний вплив на самоактуалізацію потенційних можливостей зростаючої особистості як у позитивному, так і у негативному напрямках» [7, с. 106]. На нашу думку, серед представників молодого покоління саме старшокласники закладів загальної середньої освіти є тією цільовою групою, для якою формування соціально успішної особистості набуває особливої актуальності.

Нами було враховано дані психологів [3; 4; 8], на основі яких стверджується, що у старшому шкільному віці у школярів складається стійке уявлення про навколишній світ і суспільство, його цінності та йде активний пошук шляхів самоствердження і способів самореалізації. У 15–17 років «головним новоутворенням є відкриття власного Я, розвиток

рефлексії, усвідомлення власної індивідуальності та її ознак, поява життєвого плану, настанова на свідому побудову власного життя. Значної ваги ... набуває усвідомлення ... тих якостей навколишніх людей і своїх власних, які впливають на людські взаємини» [9, с. 77]. При цьому учні старшого шкільного віку виявляють самостійність і стійкість суджень про моральні норми, що регулюють стосунки. Емоційно-моральні взаємини все тісніше пов'язуються із самосвідомістю і вольовою саморегуляцією поведінки. На високому рівні спостерігається самоактивність у всіх ситуаціях діяльності і спілкування.

Відповідно до викладеного вище зазначимо, що старший шкільний вік є сенситивним до формування соціальної успішності. У цей віковий період формування знань і вмінь, необхідних соціально успішній особистості, сприятиме становленню світогляду школяра, допоможе учневі усвідомити й оцінити власні переваги й недоліки, набути впевненості в собі та відчутти свою значущість для інших, адекватно ставитися до оцінок оточуючих, сформує в нього суспільно спрямовану мотивацію, завдяки чому соціальна успішність зможе стати для учня орієнтиром, з яким він розпочне доросле життя. Як зазначають американські дослідники, «неодмінною передумовою виникнення в учнів мотивації до соціально успішної діяльності в майбутньому та досягнення ними певних практичних успішних результатів є співпричетність їх до процесу навчання, коли учні і вчителі стають рівноцінними партнерами у процесі оволодіння певними знаннями й навичками, а учням відводиться більш активна роль» [25, с. 20]. Аналогічної думки щодо важливості у вихованні старшокласників принципів партнерства дотримуються й інші американські вчені, наголошуючи, що «демократична співпраця із вчителями й однолітками на рівноправних засадах дозволяє розвивати у старшокласників схильність до аналізу і критичне мислення, сприяє більш змістовним стосункам у навчальному середовищі та, зрештою, допомагає їм досягнути соціально значущих цілей і стати соціально успішними особистостями» [24, с. 17].

Отже, старшокласники більш активно, на відміну від учнів інших вікових категорій, засвоюють соціальний досвід, прагнуть до самореалізації та залучення до різних форм соціальної діяльності. Отже, враховуючи соціально-психологічні особливості учнів старшого шкільного віку, уточнімо «соціально успішну особистість старшокласника» як таку, що має базові знання щодо феномену соціальної успішності й усвідомлення її як власної цінності, характеризується активною життєвою позицією, прагненням до пізнання і бажанням впливу на соціальні процеси, вміннями й навичками виконувати різноманітні соціальні ролі,

визначається здатністю до саморозвитку й соціальної активності.

Результати рефлексії щодо тлумачення ключових дефініцій проблемного поля формування соціально успішної особистості старшокласника та вторинного аналізу вітчизняного й зарубіжного досвіду з дотичної проблематики і сучасної виховної практики дозволили дійти висновків, що до процесу формування соціально успішної особистості старшокласника закладам загальної середньої освіти доцільно залучати соціальних партнерів з метою максимального сприяння духовному і фізичному розвитку молоді, створення оптимальних умов для формування її моральної культури та запобігання асоціальним проявам в учнівському середовищі. Цілеспрямоване включення учнів у систему позитивних суспільних взаємин покращує їхнє ставлення до навчальної, трудової, культурно-творчої активності, поліпшує характер поведінки та загалом позитивно впливає на всю систему вчинків у школі й поза нею. Наслідком стає збільшення соціального простору старшокласників, у якому встановлюються певні рівні взаємин з дорослими й однолітками, відповідальна поведінка учнів по відношенню до себе й до інших членів суспільства, соціальна адаптація підростаючого покоління. За свідченнями представників адміністрацій громадсько-активних шкіл, така діяльність забезпечується передусім партнерськими стосунками закладу освіти із громадськими організаціями. Важливість такої співпраці відзначають зарубіжні дослідники: «Педагоги й науковці усвідомлюють, що сьогодення актуалізує перед системою освіти виклики, які не мають аналогів у досвіді минулих років і вирішення яких потребує розширення меж педагогічної взаємодії, залучаючи до числа суб'єктів освітнього процесу не лише батьків здобувачів освіти, а й широку мережу громадських організацій, дотичних до проблем виховання підростаючих поколінь» [18, с. 184].

На сьогодні роль громадських організацій у побудові громадянського суспільства підкреслюється всіма розвиненими демократичними країнами. Англійські вчені визнають їх ключовими суб'єктами розвитку держави, гуманітарних дій, захисту прав людини й навколишнього середовища та зазначають їх помітний вплив на процес виховання підростаючого покоління, зокрема, «становлення екологічної культури молоді, збереження і пропаганди національної ідентичності, соціальної активності юнаків, правового вирішення конфліктів, надання інформації щодо гострих для молодшої частини суспільства питань» [20, с. 32].

Враховуючи соціально-педагогічний сенс такої діяльності, провідні вітчизняні науковці вважають громадські організації сприятливим середовищем реалізації прав підростаючої особистості на участь у житті суспільства й наголошують, що «сучасна громадська організація прагне до гармонійного взаємопроникнення особистісного і соціального. У цьому випадку серед завдань об'єднання виступають: формування відповідальності кожного за себе, інших, справу; усвідомлення членами організації значущості для суспільства, держави тієї справи, до якої вони долучилися; навчання приймати соціально цінні рішення, вміти домовлятися і знаходити компроміси; формування у лідерів таких якостей, що допомагатимуть одноліткам розкритися як особистості, самореалізуватися» [16, с. 281]. Такими якостями, на думку американських дослідників [21], є енергійність, порядність, організованість, гнучкість, терпимість, тактовність, стресостійкість. Окрім того, вчені акцентують увагу на тому, що, як лідери громадських організацій, так і їхні рядові учасники повинні бути вмотивованими, вміти бачити перспективу, мати критичне мислення і моральні цінності, а також гарні навички тайм-менеджменту й роботи з представниками різних шарів суспільства.

Громадські організації України мають значний ресурсний потенціал та практичний досвід для реалізації різного роду важливих для всього нашого суспільства, зокрема молодого покоління, завдань. Жіночі, молодіжні, дитячі, ветеранські, гендерні, наукові, технічні, культурно-просвітницькі, фізкультурно-спортивні й військово-патріотичні громадські організації, які активно залучають до своєї діяльності школярів, мають різні назви: організація, об'єднання, спілка, товариство, клуб, гурток, рада, фонд, асоціація тощо. Саме тому ми вважали за необхідне встановити за допомогою бліц-опитування, чи беруть старшокласники експериментальних закладів загальної середньої освіти участь у діяльності певної громадської організації. За одержаними результатами, більше половини опитаних (52 %) періодично задіяні у заходах тієї чи іншої громадської організації, проте активними членами є лише 14 % учнів, натомість 34 % старшокласників не брали участі взагалі. Отримані дані свідчать про необхідність збільшення активності учнів старшого шкільного віку у діяльності громадських організацій.

Португальські вчені вважають, що в будь-якій країні, з-поміж великої кількості різних за спрямуванням громадських організацій, найбільший вплив на формування молоді особистості справляють саме ті, що взяли за основу своєї діяльності розвиток не лише

духовного, але й фізичного начала; саме спорт, на думку дослідників, є «унікальним інтерактивним простором, який забезпечує широку соціальну активність і сприяє формуванню сильних, вольових особистостей з високим рівнем самоконтролю й дисципліни та готовим досвідом соціальної успішності» [26, с. 42]. Висновки португальських дослідників підтверджують емпіричні дані, отримані нами під час аналізу шкільної документації та інтерв'ювання представників педагогічних колективів експериментальних закладів загальної середньої освіти. За результатами, серед різних громадських організацій (наукові, жіночі, гендерні, технічні, військово-патріотичні, культурно-просвітницькі, фізкультурно-спортивні й ін.), що є партнерами закладів загальної середньої освіти й залучають до своєї діяльності школярів, саме громадські організації військово-патріотичного та фізкультурно-спортивного спрямування, як своєрідні центри самореалізації молоді, відіграють значну роль у вихованні сучасних учнів. Серед таких організацій громадські організації хортингу, які є водночас фізкультурно-спортивними й військово-патріотичними об'єднаннями, останнім часом особливо приваблюють молодь старшого шкільного віку, про що свідчить проведене бліц-опитування старшокласників. За його результатами, участь учнів у хортингу на 23 % більша порівняно з іншими громадськими організаціями військово-патріотичного та фізкультурно-спортивного спрямування.

Вважаємо вартим уваги, що така активність старшокласників у хортингу позитивно впливає не тільки на сучасні реалії життя і навчання учнів, але й на їхнє майбутнє, адже вся система хортингу спрямована на формування соціально успішної особистості. У своїй основі хортинг є «спеціально організованим навчально-тренувальним процесом всебічного розвитку людини, а його методика передбачає вдосконалення п'яти її основних фізичних якостей: сила, швидкість, витривалість, спритність, гнучкість» [6, с. 463]. Разом з тим переконані, що в наш час сприймати хортинг лише як національний вид спорту України означає звужувати його до рівня спортивної і бойової техніки та оминати увагою потужні можливості хортингу як загальної системи самовдосконалення особистості шляхом фізичного, психічного, інтелектуального й духовного виховання. Саме таку унікальність хортингу для розвитку сучасного учня підкреслюють у своїх наукових працях вітчизняні вчені [15]. Погоджуючись із дослідниками, зазначимо, що хортинг увібрав у себе найкращі зразки спортивних, духовних практик та елементів національної культури нашого народу, в ньому відроджуються ідеї бойових, оздоровчих, спортивних, культурних, військово-

патріотичних традицій козаків, козаків-характерників зокрема.

Створюючи «ситуації успіху», хортинг дозволяє за рахунок навіть одиничного переживання успіху докорінно змінити як психологічне самопочуття старшокласників, так і темп і конструктивізм їхньої соціальної діяльності, взаємин з оточуючими, розширити їхній соціальний досвід. Отже, виховання засобами хортингу передбачає розвиток у старшокласників таких необхідних для соціальної успішності якостей, як самовладання, чесність, товарицькість, толерантність, наполегливість, доброзичливість, щирість, кмітливість, уважність, працелюбність, відповідальність і водночас ставить за мету формування емоційної культури й акторської майстерності, оскільки хортинг дозволяє не лише навчатися основам бойового мистецтва, але й удосконалюватися у напрямках гімнастики, акробатики, пластики та значно розширювати творчі можливості учнів, зокрема, під час соціальної практики або участі у соціальних проєктах. Пріоритет таких виховних методів діяльнісно-практичного характеру у роботі зі старшокласниками підкреслює дослідниця В. Шахрай, яка вважає, що саме завдяки ним учні можуть «глибше пізнавати життєві реалії, визначати свої життєві плани, розробляти проєкти власної життєдіяльності і, таким чином, готуватись до самостійного життя у сучасному соціумі» [19, с. 71].

Використання «ситуацій успіху» в хортингу можна розглядати як цілеспрямовану організацію таких соціально-педагогічних умов, за яких створюється можливість для особистості старшокласника досягати значно більших успіхів не лише в хортингу, але й у соціумі взагалі. Таким чином, «ситуації успіху» в хортингу стають своєрідним стартовим механізмом подальшого формування особистості старшокласника, його здатності до командної діяльності, його соціальної адаптованості, соціальної компетентності і соціальної успішності.

Обговорення. Отже, формування соціально успішної особистості старшокласника є проблемою як актуальною для сучасної психолого-педагогічної науки, так і складною й неоднозначною для її практичного вирішення. Зауважимо, що у наш час бракує вітчизняних і зарубіжних психолого-педагогічних досліджень, які б розкривали роль хортингу у формуванні соціально успішної особистості старшокласника. Проте, деякі аспекти даного питання проаналізовано у наших попередніх працях, зокрема, розглянуто хортинг як сучасну національну систему формування готовності молоді до виживання у різних екстремальних ситуаціях сьогодення [14], окреслено переваги фізкультурно-спортивної діяльності у

хортингу як умови самопізнання і самозахисту школяра [12], висвітлено стратегічні орієнтири у сучасному вихованні учнів [13], а також виокремлено засадничі положення формування соціально успішної особистості старшокласника в системі загальної середньої освіти й зазначено важливість партнерської взаємодії закладів освіти із громадськими організаціями у контексті осмислення понять «успіх», «успішність» [7]. Контент-аналіз звітів експериментальних закладів загальної середньої освіти лабораторії фізичного розвитку та здорового способу життя Інституту проблем виховання НАПН України засвідчив великий життєтворчий потенціал хортингу для старшокласників: учні, задіяні у громадських організаціях хортингу, є більш адаптованими у середовищі однолітків і більш соціалізованими в цілому, прагнуть бути успішними та спроможні вирішувати різноманітні складні життєві завдання.

Необхідність такої соціалізації поза межами школи для актуалізації життєвих цінностей учнів, перевірки їх моральних якостей, створення ситуацій соціального вибору на шляху до успіху відзначають польські вчені [23; 27], які, водночас, акцентують на тому, що це сприятиме попередженню й подоланню випадків деструктивної поведінки школярів. Суголосною є думка американських дослідників [24], які вважають, що соціально значуща фізкультурно-спортивна діяльність з використанням різноманітних «ситуацій успіху» набуває визначального значення у психологічному розвитку учнів старшого шкільного віку, оскільки таким чином молодь залучають до якісно нових взаємин із суспільством, акумулюючи її суспільну сутність.

Інші представники польської науки [22] переконані, що в сучасних умовах соціальних змін у всьому світі, зокрема, в системі освіти, виховна робота з учнями можлива лише у постійній тісній співпраці педагогічної громадськості як з державними академічними установами, так і з недержавними громадськими організаціями, завдяки чому здійснюватимуться спільні виховні чи просвітницькі просоціальні проекти, які відкриватимуть школярам можливості брати участь у цікавій і суспільно корисній діяльності, забезпечуватимуть їм громадське визнання й підтримку однолітків і дорослих та розширюватимуть сферу їх життєвого досвіду, що сприятиме формуванню мислення соціально успішної особистості і стане передумовою майбутніх успішних дій учнів у соціумі.

На теренах нашої держави співпраця закладів загальної середньої освіти із

громадськими організаціями хортингу свідчить, що хортинг відкриває для старшокласників можливості для різнопланової діяльності, у якій формується їх соціальний досвід. Адже сама природа хортингу як виду спорту і бойового мистецтва з його прадавніми козацькими ідеалами сили й мужності, поваги до супротивника, дружби і взаємодопомоги володіє потужним впливом на становлення юної особистості: зміцнює характер, навчає долати труднощі, тримати «удари долі», переборювати власні слабкості, пізнавати себе, впевнено йти до мети й успіху.

Таким чином, на сьогодні хортинг є ефективним засобом формування гармонійної, усебічно розвиненої, творчої, соціально успішної особистості. На важливості такого розвитку особистості учня акцентує увагу академік І. Бех: «Якщо школяр вправлятиметься у творчо-діяльній самостійності, то згодом він перенесе її й у побудову життєвих планів, доцільних способів спілкування, ... у такого індивіда формується високозначущий мотив-пристрасть до власного предметного здійснення й відповідні здібності» [1, с. 71].

Висновки. Виходячи з отриманих під час дослідження результатів, ми дійшли висновків щодо важливої ролі громадських організацій хортингу у формуванні соціально успішної особистості старшокласника, а, отже, необхідності активного залучення школярів до діяльності у цих громадських організаціях. Хортинг створює оптимальні умови для реалізації потреби старшокласника у соціальному визнанні, для засвоєння ним соціально значущих цінностей, набуття досвіду різних типів міжособистісних та міжгрупових взаємин. Зазначене складає основу для формування соціальної позиції старшокласника як самостійного, відповідального й соціально компетентного учасника соціальних перетворень, а також його соціальної успішності. Перспективність заявленої теми полягає у можливості подальших наукових досліджень впливу хортингу на формування в учнів старшого шкільного віку цінностей здорового способу життя як одного із чинників досягнення соціальної успішності, а також ролі хортингу у формуванні життєвої успішності старшокласників, успішної реалізації ними власних життєвих проєктів.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Особистість на шляху до духовних цінностей: монографія. Київ Чернівці: «Букрек», 2018. 296 с.
2. Бех І. Д. Педагог у психологічно доцільній виховній самопрезентації. Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал: матеріали звіт. наук.-практ. конф. Інституту проблем виховання НАПН України за 2013 рік. Івано-Франківськ: НАІР, 2014. Вип. 4. С. 13–16.
3. Божович Л. И. Личность и её формирование в детском возрасте. СПб: Наука, 2008. 400 с.

4. Выготский Л. С. Психология развития человека. Москва: Изд-во Смысл; Изд-во Эксмо, 2005. 1136 с.
5. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження: методологічні поради молодим науковцям. Київ-Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. 278 с.
6. Єрьоменко Е. А. Хортинг національний вид спорту України: метод. посібник. Київ: Паливода А. В., 2014. 1064 с.
7. Кириченко В. І., Нечерда В. Б. Партнерська взаємодія як засіб примноження ресурсів формування соціально успішної особистості старшокласника. Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал: матеріали звітної наук.-практ. конф. Ін-ту проблем виховання НАПН України за 2019 рік. Івано-Франківськ: НАІР, 2020. Вип. 8. С. 104–108.
8. Кон И. С. В поисках себя. Личность и её самосознание. Москва: Политиздат, 1984. 335 с.
9. Кузьміна О. В. Моральний світ та ціннісні орієнтації старшокласників загальноосвітніх шкіл-інтернатів – основні складові їхньої життєвої компетентності. Педагогіка і психологія. Вісник НАПН України. 2011. № 3(72). С. 75–85.
10. Матеюк О. А. Успішність особистості: сутність та зміст феномену. Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. 2012. № 4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2012_4_31
11. Михайлишин Г. Й., Довга М. М. Успішність особистості: філософський та психолого-педагогічний контекст. Наукове мислення: збірник статей учасників дев'ятої всеукраїнської практично-пізнавальної інтернет-конференції «Наукова думка сучасності і майбутнього» (Дніпро, 3–12 березня 2017 року). Дніпро: Видавництво НМ, 2017. С. 50–56.
12. Нечерда В. Б. Дитина в екстремальній ситуації: типові дії для збереження здоров'я та життя. Джерело педагогічних інновацій. Здоров'язбережувальні технології в навчанні: науково-методичний журнал. 2018. № 1(21). С. 101–105.
13. Нечерда В. Б., Кириченко В. І. Підлітки уразливих категорій: типологія і особливості виховання в умовах закладів загальної середньої освіти: методичний посібник. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2019. 134 с.
14. Нечерда В. Б., Шаповалов Б. Б. Теоретичні та методичні засади формування готовності підлітків уразливих категорій до дій в екстремальних ситуаціях: до проблеми дослідження. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. праць. К.: Інститут проблем виховання НАПН України, 2017. Вип. 21. Кн. 2. С. 89–103.
15. Остапенко О. І., Зубалій М. Д. Концепція військово-патріотичного виховання в системі освіти України. Вища школа. 2015. № 4–5. С. 118–126.
16. Петрочко Ж. В. Дитина у складних життєвих обставинах: соціально-педагогічне забезпечення прав: монографія. Рівне: Видавець О. Зень, 2010. 368 с.
17. Романовський О. Г. Педагогіка успіху: її сутність та основні напрями вивчення. Теорія і практика управління соціальними системами. 2011. № 2. С. 3–8.
18. Румянцева Е. А. Социальное партнёрство общественной организации с образовательными учреждениями и родителями как фактор развития детской одарённости: дисс ... канд. пед. наук. Москва: Московский государственный гуманитарный университет им. М. А. Шолохова, 2013. 248 с.
19. Шахрай В. М. Формування соціальної компетентності учнів основної і старшої школи засобами театрального мистецтва: монографія. Біла Церква: Видавець Пшонківський О. В., 2016. 404 с.
20. Bebbington A., Hickey S., Mitlin D. Introduction: Can NGOs make a difference?: The challenge of development alternatives / Bebbington A., Hickey S., Mitlin D. London: Zed Books. Chap, 2008. 37 p.
21. Effective Leadership of Sports Programs. Online Master of Athletic Administration. USA: Ohio University, 2020. doi: <https://onlinemasters.ohio.edu/masters-athletic-administration/>
22. Gołębnik B. D., Zamorska B. Nowy profesjonalizm nauczycieli. Podejścia–praktyka–przestrzeń rozwoju. Wrocław: Dolnośląska Szkoła Wyższa, 2014. 140 p.
23. Jagiełło E. Dziecko a agresja. Dziecko w kulturze współczesnego świata / red. Jagiełło E., Jówko E. Siedlce: Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach Instytut Pedagogiki, 2013. P. 204–221.

24. National Middle School Association. *This we believe: Keys to educating young adolescents*. Westerville, OH: Author, 2010. P. 3–13.
25. Satterlee A. V., Matuska J. Actualizing characteristics of successful schools for young adolescents through co-teaching. *Middle School Journal*. 2018. № 29. P. 17–25.
26. Soares J. P., Antunes H. L., Barbara A., Escorcio C., Saldanha P. *The public interest of sports at non-profit sports organizations that are supported by the government*. Portugal: Universidade da Madeira, 2016. 73 p.
27. Zaremba M. P. *Agresja i przemoc w szkole. Przegląd wybranych egzemplifikacji działań (nie) profilaktycznych podejmowanych przez nauczycieli oraz uczniów kilka uwag praktycznych. Profilaktyka zagrożeń dzieci i młodzieży* / red. S. Cudak. Łódź, Warszawa: Wydawnictwo Społecznej Akademii Nauk, 2015. P. 175–188.

References

1. Bekh, I. D. (2018). *Osobystist na shliakhu do dukhovnykh tsinnosti* [Personality on the way to spiritual values]. Kyiv-Chernivtsi: «Bukrek».
2. Bekh, I. D. (2014). *Pedahoh u psykholohichno dotsilnii vykhovnii samoprezentatsii* [A teacher in a psychologically expedient educational self-presentation]. In O. V. Sukhomlynska, I. D. Bekh, H. P. Pustovit & O. V. Melnyk (Eds.), *Suchasnyi vykhovnyi protses: sutnist ta innovatsiyni potentsial: Vol. 4* (pp. 13–16). Ivano-Frankivsk: NAIR.
3. Bozhovich, L. I. (2008). *Lichnost i ee formirovanie v detskom vozraste* [Personality and its formation in childhood]. St. Petersburg: Nauka.
4. Vygotskii, L. S. (2005). *Psikhologiiia razvitiia cheloveka* [Human developmental psychology]. Moscow: Izd-vo Smysl; Izd-vo Eksmo.
5. Honcharenko, S. U. (2008). *Pedahohichni doslidzhennia: metodolohichni porady molodym naukovtsiam* [Pedagogical research: Methodological advice to young scientists]. Kyiv-Vinnytsia: DOV «Vinnytsia».
6. Eromenko, E. A. (2014). *Khortynh – natsionalnyi vyd sportu Ukrainy* [Hortling – National Sport of Ukraine]. Kyiv: Palyvoda A. V.
7. Kyrychenko, V. I., & Necherda, V. B. (2020). Partnerska vzaiemodiia yak zasib prymnozhenia resursiv formuvannia sotsialno uspishnoi osobystosti starshoklasnyka [Partnership as a means of increasing the resources of forming a socially successful personality of a high school student]. In I. D. Bekh, & R. V. Malynoshchynskyi (Eds.), *Suchasnyi vykhovnyi protses: sutnist ta innovatsiyni potentsial: Vol. 8* (pp. 104–108). Ivano-Frankivsk: NAIR.
8. Kon, I. S. (1984). *V poiskakh sebia. Lichnost i ee samosoznanie* [Looking for yourself. Personality and its identity]. Moscow: Politizdat.
9. Kuzmina, O. V. (2011). *Moralnyi svit ta tsinnisni orientatsii starshoklasnykiv zahalnoosvitnikh shkil-internativ – osnovni skladovi yikhnoi zhytvevoi kompetentnosti* [Moral world and value orientations of high school students are the main components of their life competence]. *Pedahohika i psykholohia. Visnyk NAPN Ukrainy*, 3(72), 75–85.
10. Mateiuk, O. A. (2012). *Uspishnist osobystosti: sutnist ta zmist fenomenu* [Personal success: The essence and content of the phenomenon]. *Visnyk natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy*, 4. doi: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2012_4_31
11. Mykhailyshyn, H. I., & Dovha, M. M. (2017). *Uspishnist osobystosti: filosofskiy ta psykholohopedahohichniy kontekst* [Personality success: Philosophical and psychological-pedagogical context]. *Naukove myslennia: zbirnyk statei uchastykiv Deviatoi vseukrainskoi praktychno-piznavalnoi internet-konferentsii «Naukova dumka suchasnosti i maibutnioho»* (pp. 50–56). Dnipro: Vydavnytstvo NM.
12. Necherda, V. B. (2018). *Dytyna v ekstremalnii sytuatsii: typovi dii dlia zberezhenia zdorovia ta zhyttia* [A child in an emergency: Typical actions to maintain health and life]. *Dzherelo pedahohichnykh innovatsii. Zdoroviazberezhuvalni tekhnolohii v navchanni*, 1(21), 101–105.
13. Necherda, V. B., & Kyrychenko, V. I. (2019). *Pidlitky urazlyvykh katehorii: typolohia i osoblyvosti vykhovannia v umovakh zakladiv zahalnoi serednioi osvity* [Adolescents of vulnerable categories:

typology and features of education in general secondary education]. Kropyvnytskyi: Imeks-LTD.

14. Necherda, V. B., & Shapovalov, B. B. (2017). *Teoretychni ta metodychni zasady formuvannia hotovnosti pidlitkiv urazlyvykh katehorii do dii v ekstremalnykh sytuatsiakh: do problemy doslidzhennia* [Theoretical and methodical bases of formation of readiness of teenagers of vulnerable categories to actions in extreme situations: To a research problem]. *Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi*, 21, 89–103.

15. Ostapenko, O. I., & Zubalii, M. D. (2015). *Kontseptsii viiskovo-patriotynoho vykhovannia v systemi osvity Ukrainy* [Conception of military-patriotic education in the educational system of Ukraine]. *Vyshcha shkola*, 4–5, 118–126.

16. Petrochko, Zh. V. (2010). *Dytyna u skladnykh zhyttevykh obstavynakh: sotsialno-pedahohichne zabezpechennia prav* [A child in difficult life circumstances: socio-pedagogical support of rights]. Rivne: Vydavets O. Zen.

17. Romanovskyi, O. G. (2011). *Pedahohika uspikhu: ii sutnist ta osnovni napriamy vyvchennia* [Pedagogy of success: Its essence and main directions of study]. *Teoriia i praktyka upravlinnia sotsialnyimi systemami*, 2, 3–8.

18. Rumiantseva, E. K. (2013). *Sotsialnoe partnerstvo obschestvennoi organizatsii s obrazovatelnyimi uchrezhdeniami i roditeliami kak factor razvitiia detskoj odarennosti* [Social partnership of a public organization with educational institutions and parents as a factor in the development of children's giftedness] (Dissertation Abstract, Moscow).

19. Shakhrai, V. M. (2016). *Formuvannia socialnoi kompetentnosti uchniv osnovnoi i starshoi shkoly zasobamy teatralnogo mystetstva* [Formation of social competence of primary and secondary school students by means of theatrical art]. Bila Tserkva: Vydavets Pshonkivskiy O. V.

20. Bebbington, A., Hickey, S., & Mitlin, D. (2008). Introduction: Can NGOs make a difference? The challenge of development alternatives. In A. Bebbington, S. Hickey, & D. Mitlin (Eds.), *Can NGOs make a difference? The challenge of development alternatives*. London: Zed Books. Chap.

21. Online Master of Athletic Administration. Ohio University. (2020). *Effective Leadership of Sports Programs*. Retrieved from <https://onlinemasters.ohio.edu/masters-athletic-administration/>

22. Gołębiak, B. D., & Zamorska, B. (2014). *Nowy profesjonalizm nauczycieli. Podejścia–praktyka–przestrzeń rozwoju* [New professionalism of the teacher. Approaches – practice – development barriers]. Wrocław: Dolnośląska Szkoła Wyższa.

23. Jagiełło, E. (2013). Dziecko a agresja [Children's aggression]. In E. Jagiełło & E. Jówko (Eds.), *Dziecko w kulturze współczesnego świata* (pp. 204–221). Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach Instytut Pedagogiki.

24. National Middle School Association. (2010). *This we believe: Keys to educating young adolescents*. Westerville, OH: Author.

25. Satterlee, A. V., & Matuska, J. (2018). Actualizing characteristics of successful schools for young adolescents through co-teaching. *Middle School Journal*, 29, 17–25.

26. Soares, J. P., Antunes, H. L., Barbara, A., Escorcio, C., & Saldanha, P. (2016). *The public interest of sports at non-profit sports organizations that are supported by the government*. Portugal: Universidade da Madeira.

27. Zaremba, M. P. (2015). Agresja i przemoc w szkole. Przegląd wybranych egzemplifikacji działań (nie) profilaktycznych podejmowanych przez nauczycieli oraz uczniów – kilka uwag praktycznych [Aggression and violence in school. Review of selected examples of activities (not) of prophylactic activities initiated by teachers and lessons – some practical attention]. In S. Cudak (Ed.), *Profilaktyka zagrożeń dzieci i młodzieży* (pp. 175–188). Łódź, Warszawa: Wydawnictwo Społecznej Akademii Nauk.

*Valeria Necherda,
PhD in Pedagogy,
Institute of Problems on Education of the NAES of Ukraine,
Kyiv*

THE ROLE OF NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS OF HORTING IN THE FORMATION OF HIGH SCHOOL STUDENT'S SOCIALLY SUCCESSFUL PERSONALITY

***Abstract.** The article is devoted to one of the topical problems of modern psychological and pedagogical theory and educational practice – formation of high school student' socially successful personality in general secondary education institution.*

The tasks of the proposed work are to generalize data on the phenomenon of social success and activities of non-governmental organizations in education of the younger generation, as well as analysis of the results of the application of appropriate methods aimed at clarifying the role of non-governmental organizations of horting in the formation of high school student' socially successful personality. In the process of research were used theoretical methods (analysis, comparison and generalization), empirical methods (interviewing, blitz survey, method of unfinished sentences).

The author considers the phenomenon of social success and socio-psychological features of high school students and clarifies the essence of the concepts of «social success» and «high school students' socially successful personality». The paper emphasizes the need for partnership relations of general secondary education institutions with non-governmental organizations, defines the role of non-governmental organizations in education of the younger generation. It is established that more than half of high school students of experimental institutions from time to time participate in the activities of a certain non-governmental organization, and outlines the defining characteristics of horting as a general system of self-improvement of the individual and found that the participation of students in non-governmental organizations of horting is greater than other non-governmental organizations of military-patriotic and physical culture and sports.

The proposed study identifies the necessary qualities for the social success of the student's personality, the development of which involves horting education, and highlights the features of the use of «success situations» in horting. Based on the results obtained, the researcher comes to conclusions about the important role of non-governmental organizations of horting in the formation of high school students' socially successful personality.

***Key words:** high school student, horting, non-governmental organization, socially successful personality, social success, «success situation».*

Стаття надійшла до редакції 01.07.2021.
Стаття прийнята до публікації 03.08.2021.